

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

(повне найменування закладу вищої освіти)

географічний

(назва інституту / факультету)

Кафедра фізичної географії, геоморфології та палеогеографії; економічної географії та екологічного менеджменту; кафедра географії України та регіоналістики

(назва кафедри)

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан географічного факультету

Мирослав ЗАЯЧУК

“12” серпня 2024 року

**НАСКРІЗНА ПРОГРАМА
ПРАКТИКИ**

Освітньо-професійна програма ОП «Географія»

Спеціальність 106 Географія

Галузь знань 10 Природничі науки

Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

Факультет географічний

Мова навчання українська

Чернівці 2024 рік

Наскрісну програму складено на підставі «Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України», затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 08.04.93р. № 93, «Положення про проведення практики здобувачів вищої освіти Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича», ОПП «Географія»

Укладачі: доцент кафедри фізичної географії, геоморфології та палеогеографії Холявчук Д., асистент кафедри фізичної географії, геоморфології та палеогеографії Ковбінська Г., доцент кафедри географії України та регіоналістики Заблотовська Н., професор кафедри економічної географії та екологічного менеджменту Чубрей О.

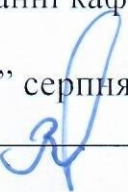
Гарант ОП

доцент кафедри фізичної географії, геоморфології та палеогеографії _____ Холявчук Д.І.

затверджено на засіданні кафедри фізичної географії, геоморфології та палеогеографії

Протокол № 1 від "10" серпня 2024 року
Завідувач кафедри _____ Рідуш Б. Т.

затверджено на засіданні кафедри економічної географії та екологічного менеджменту

Протокол № 1 від " " серпня 2024 року
Завідувач кафедри _____ Руденко В. П.

затверджено на засіданні кафедри географії України та регіоналістики

Протокол № __1__ від "12" серпня 2024 року
Завідувач кафедри _____ Костащук І.І.

Схвалено методичною радою географічного факультету

Протокол №1 від "12" серпня 2024 року

Голова методичної ради географічного факультету _____ Андрусяк Н.

Вступ

Університет має власну концепцію практичної підготовки студентів. В цьому університет керується наказом Міністерства України від 8.06.93 р. №93 «Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України». Регламент та тривалість навчальних та виробничих практик наведені у навчальному плані. Навчальні та виробничі практики забезпечені методичними матеріалами. Навчальні та виробничі практики є невід'ємною частиною навчального процесу на географічному факультеті, необхідною передумовою підготовки фахівців з усіх географічних спеціальностей. Програми практик розроблено таким чином, щоб закріпити матеріали теоретичних курсів, навчити студентів:

- використовувати теоретичні знання в практичній та науково-прикладній роботі;
- застосовувати методики польових експедиційних та стаціонарних досліджень та методики первинної камеральної обробки результатів досліджень (спостережень, інструментальних та окомірних вимірювань, опису досліджуваних точок та маршрутів тощо);
- спостерігати природні явища і процеси, давати їм пояснення, узагальнювати їх;
- формувати “географічний світогляд”, характерною рисою якого є бачення та відчуття взаємозв'язків між природними процесами і явищами та будовою території, між усіма складовими географічної оболонки та її структурними одиницями - природними комплексами (геосистемами) усіх таксономічних рівнів, самостійно виконувати польові та експедиційні наукові дослідження.

Програма розроблена відповідно до навчального плану ОП «Географія». Навчальним планом передбачено практичну підготовку на кожному із чотирьох років навчання. Зокрема передбачено такі практики:

Вид практики	Семестр	Кількість кредитів	Форма контролю
Практика: Загальногеографічна, спеціалізовані: топографічна, геологічна, гідрологічна, грунтознавча	2	6	захист
Практика: Загальногеографічна, спеціалізовані: метеорологічна, геоморфологічна, біогеографічна, ландшафтознавча, економіко- географічна	4	5	захист
Виробнича практика	5	6	захист
Виробнича практика	7	3	захист

Практики забезпечують підготовку бакалавра географії до проведення самостійних географічних досліджень та використання в науковій, прийняття

самостійних управлінських рішень в професійних сферах, пов'язаних з географією. Навчальні та виробничі практики послідовно укладені і є важливою складовою частиною підготовки географів. Практична підготовка географів відзначаються видовою і тематичною різноманітністю. Для кожної навчальної та виробничої практики випусковими кафедрами розробляються робочі програми практик.

Зміст навчальних практик

Перший курс . Навчальні практики

Навчальні практики належить до переліку нормативних (обов'язкових) навчальних дисциплін за освітнім рівнем «бакалавр», що пропонується в рамках циклу практичної підготовки здобувачів вищої освіти на першому році навчання. Вони охоплюють загальногеографічну комплексну практику та спеціалізовані – топографічну, геологічну, гідрологічну, ґрунтознавчу. Мета навчальних практик закріплення із застосування здобувачами отриманих під час першого року навчання теоретичних знань, умінь і навичок на практиці. В результаті проходження цієї практики здобувачі освіти навчаються практично використовувати отримані навички при веденні моніторингу за довкіллям, розв'язанні науково-дослідних чи прикладних проблем природоохористування.

Загальногеографічна практика

Практика проводиться для студентів першого курсу. Перед практикою обов'язковими є бесіда і лекція керівників практики на факультеті про завдання і зміст практики, підготовка карт, дистанційних знімків, обладнання, також обов'язковим є інструктаж, де керівник наголошує на техніці безпеки.

Мета та завдання практики. Мета практики спрямована на вивчення зонально- провінційної структурної організації території України та окремих його геокомпонентів (геологічної будови, рельєфу, клімату, гідрологічних умов, ґрунтового покриву, рослинних формацій, ландшафтів); виявлення просторових закономірностей зміни структури, морфології та властивостей окремих геокомпонентів у зв'язку зі змінами зонально- провінційних умов України; вивчення закономірностей формування і організації природно-господарських комплексів України у зв'язку із особливостями поєднання природно-ресурсного і господарського потенціалів країни; виявлення і фіксація спектру основних глобальних і регіональних екологічних характеристик, загальна оцінка сучасної еко-логічної ситуації в різних регіонах України (виходячи із маршруту практики) на підставі польового огляду та опису різних еколого-географічних об'єктів; практику ванні роботи з приладами у польових умовах, обробці та аналізі даних вимірювань і спостережень.

Завдання практики – закріплення, поглиблення теоретичних знань, набутих у ході аудиторного та самостійного вивчення базових дисциплін, застосування здобутих знань та умінь на практиці. Здобувачі набувають навичок ведення польового щоденника, експедиційного спостереження за характерними рисами і змінами природного і господарського середовища,

застосування експедиційних, польових, стаціонарних і камеральних методів дослідження географічних об'єктів.

Види та терміни. Підготовчий, польовий, камеральний тривалістю 1 тиждень

Орієнтовні бази. Територія держави та сусіднього зарубіжжя.

Інформаційний обсяг практики. Практика триває 1 тиждень. На першому етапі у перший день практики читається установча лекція, під час якої пояснюється зміст та завдання практики, методика проведенням польових досліджень та прийоми роботи з приладами. Після лекції викладач знайомить здобувачів з прийомами визначення розташування основних і картувальних точок їх опису. Упродовж тижня здобувачі проходять запланований маршрут, ведуть польові щоденники із описом та графічними нотатками пройдених об'єктів. В останній день практики студенти побригадно завершують роботу над бригадними звітами, оформлюють його належним чином і складають захист практики

Індивідуальні завдання. Кожен здобувач на практиці веде індивідуальний щоденник. У ньому записуються всі види робіт, маршрути, лекції, описи точок, профілів, власні спостереження. Здобувач ретельно виконує усі вказівки керівника практики. При проведенні ландшафтних досліджень керується методичними порадами, наведеними в навчальних посібниках.

Форми і методи контролю. Протягом навчальної практики викладач безпосередньо спрямовує і контролює роботу студента як під час польових досліджень, так і під час камеральної обробки матеріалів та виконання індивідуальних завдань.

Вимоги до звіту. Після закінчення практики кожна бригада представляє звіт, який включає такі розділи: вступ, в якому розкриваються завдання і зміст практики; комплексна фізико-географічна характеристика району проведення практики (району дослідження); аналіз ландшафтно-морфологічної структури, стану ландшафтів та їх господарського використання за основними маршрутами досліджень; висновки; додатки до звіту; список використаних літературних джерел.

Топографічна практика

Навчальна топографічна практика має на меті дати студентам уявлення про організацію практичних топографічних та геодезичних робіт на місцевості, технологію й методику їх виконання.

Практика здійснюється групами студентів, об'єднаними в окремі групи, кількісний склад, яких визначається виробничою необхідністю. Так, геодезичні роботи виконують здобувачі 4 особи – спостерігач, його помічник і двоє підсобних робітників. На навчальній геодезичній практиці доцільно створювати бригади у складі 5 здобувачів. Кожен здобувач повинен повністю виконати програму практики.

Мета та завдання практики. Ознайомлення і методикою польових і камеральних робіт при проведенні топографо-геодезичної зйомки місцевості, закріплення і поглиблення теоретичних знань, набуття практичних навичок з курсу «Топографія з основами геодезії».

Види та терміни. Підготовчий, польовий, камеральний. 1 тиждень.

Орієнтовні бази. Територія міста Чернівці.

Інформаційний обсяг: інструктаж та отримання інструментів; вибір та закріплення точок планової основи для топографічної зйомки, вимірювання горизонтальних кутів; геометричне нівелювання побудова висотної основи полігона; проведення тахеометричної зйомки з 1-2 точок; підготовка планшету для мензуальної зйомки; Проведення мензульної зйомки в масштабі 1:500; проведення окомірної зйомки ділянки 0,3-0,4 га в масштабі 1:1000; складання та оформлення звіту про практику; здача інструментів; проведення заліку з практики.

Індивідуальні завдання. Побудова планово-висотної основи. Рекогносціювання місцевості, вибір місць розміщення точок планово-висотної основи для топографічних зйомок; закріплення точок полігона; складання схеми полігона; вимірювання довжин сторін полігона; вимірювання кута орієнтування вихідної сторони, вимірював горизонтальних кутів, обчислення координат точок полігона в умовній системі; визначення перевищень між точками геометричним нівелюванням; обчислення висот точок полігона.

Тахеометрична зйомка. Польові роботи (вимірювання теодолітом відстаней, горизонтальних та вертикальних кутів з точок полігона; обчислення перевищень та висот точок зйомки); камеральні роботи (складання плану місцевості).

Мензульна зйомка. Підготовка планшету, побудова координатної сітки; нанесення точок полігона на планшет за їх координатами; польові роботи (обчислення та нанесення на планшет планового і висотного положення місцевих предметів, ситуації та точок рельєфу, викреслювання плану місцевості в умовних знаках); інтерполяція висотних позначок і проведення горизонталей; камеральні роботи оформлення топографічного плану території).

Окомірна зйомка. Бусольна та еккерна зйомка. Польова зйомка; камеральні роботи (завершення оформленню плану місцевості).

Форми і методи контролю. Кожен з видів робіт виконується в чіткій послідовності, передбаченій планом проведення практики, що забезпечує збереження логічного зв'язку між роботами та поліпшує освоєння основ топографічної зйомки кожним студентом. Роботи проводяться всіма членами студентських бригад. Отримувати і здавати інструменти має бригадир.

Підведення підсумків. У написанні звіту беруть участь усі члени бригади, кожному призначається самостійний розділ для написання. Структура звіту: вступ (мета і завдання практики, види робіт, місце й час проведення практики); фізико-географічні та топографічні особливості місцевості; планова основа зйомки; висотна основа зйомки; тахеометрична зйомка; окомірна зйомка; висновки; додатки (журнали спостережень, відомості обчислень, плани ділянок території).

Геологічна практика.

Мета та завдання практики – закріплення на практиці теоретичних знань, отриманих студентами з курсу «Геологія загальна та історична», фактичних навичок ведення геологічних маршрутів спостережень. Основним завданням є ознайомлення в польових умовах з основними рисами геологічної будови та історичного розвитку регіону, з сучасними геологічними процесами. На

конкретних прикладах вивчається взаємозв'язок факторів геологічного середовища та господарської діяльності.

Види та терміни. Підготовчий, польовий, камеральний. 4 дні.

Орієнтовні бази. Територія міста Чернівці та області.

Інформаційний обсяг. Практика складається з 3 етапів: підготовчого, польового або маршрутного, камерального.

Індивідуальні завдання. Кожен студент входить до складу бригади і має індивідуальні завдання. Він відповідає за написання певного розділу звіту, дбає про найкраще його оформлення на основі результатів польових спостережень у маршрутах (рисунок, розрізи, і фотографії). Крім того, кожен студент за бажанням керівника або власним може отримати й додаткове індивідуальне завдання.

Форми й методи контролю. Під час практики студенти працюють під контролем викладача. Звертається постійна увага на оволодіння ними необхідними практичними навичками проведення маршрутів і спостережень. Керівник перевіряє індивідуальні щоденники і робить необхідні зауваження. Під час маршрутів викладач намагається викликати у студентів інтерес до дискусій, колективного обговорення різних наукових питань. Він також контролює написання звіту, дає необхідні поради.

Підведення підсумків. Звіт повинен містити такі розділи: Вступ, “Фізико-географічна характеристика району”, “Історія геологічних досліджень”, “Геологічна будова району”, “Стратиграфія дочетвертинних відкладів”, “Стратиграфія четвертинних відкладів”, “Тектонічна будова”, “Корисні копалини й підземні води”, “Історія геологічного розвитку регіону”, “Сучасні геологічні процеси”, висновки, список літератури. До тексту додаються стратиграфічна колонка, геологічні профілі, рисунки геологічних об'єктів, схеми, фотографії. Оформляється колекція гірських порід та мінералів.

Грунтознавча практика

Мета. Метою польової практики з грунтознавства є закріплення і поглиблення теоретичних знань, набутих студентами на лекційних та практичних заняттях; оволодіння методикою польового дослідження ґрунтів та набуття навичок самостійного вивчення й опису ґрунтів і умов ґрунтоутворення; практичне ознайомлення з ґрунтовим покривом прилеглих до м. Чернівці теренів.

Завдання практики: встановлення основних факторів ґрунтоутворення території досліджень; обґрунтування місця закладення ґрунтових розрізів у ландшафті; практичне ознайомлення з прийомами польового вивчення будови та головних морфологічних ознак ґрунтів; оволодіння навичками діагностики ґрунту в польових умовах; опанування методики відбору зразків ґрунту за генетичними горизонтами для лабораторних досліджень; освоєння правил ведення польової документації, оформлення матеріалів та звіту з практики.

Види та терміни. Підготовчий, польовий, камеральний, 4 дні.

Орієнтовні бази. Територія міста Чернівці та Чернівецької області.

Інформаційний обсяг. Польова практика з грунтознавства складається з трьох етапів – підготовчого, польового та камерального.

Перед виходом в поле студентів ознайомлюють з основними правилами польових досліджень ґрунтів, методами які при цьому використовуються.

Польовий період практики тривалістю 2 дні присвячується практичному освоєнню основних ґрунтознавчих методів і прийомів дослідження ґрунтів і ґрунтового покриву певної території. Об'єктами дослідження є ґрунти основних типів, які поширені на території, прилеглій до м. Чернівці. При закладенні та описі розрізів студенти працюють побригадно (4-5 чоловік). В останній день практики студенти побригадно завершують роботу над бригадним звітом, оформлюють його належним чином і складають диференційований залік з практики.

Індивідуальні завдання. Кожен студент під час практики веде індивідуальний польовий щоденник, в якому фіксуються також основні дані камеральної обробки даних (номенклатурний список ґрунтів, схематичні профілі ґрунтових розрізів та ін.). Підчас маршрутів студенти одержують індивідуальні завдання з окремих етапів та складових елементів польової роботи. Кожен студент обов'язково опрацьовує самостійно усі елементи польової роботи.

Форми й методи контролю. Керівники практики контролюють та допомагають при закладці ґрунтового розрізу, опису морфологічних ознак ґрунту, веденні щоденника практики.

Підведення підсумків. Під час завершального періоду практики студенти оформляють зібрані матеріали з польового періоду та готують звіт, який побудований за схемою пояснювального тексту до карти ґрунтів (географічне розташування та загальна природнича характеристика території, фактори ґрунтоутворення й основні типи ґрунтів даної території, номенклатурний список ґрунтів з короткою характеристикою окремих ґрунтів та їх генезису, поширені способи використання й охорони ґрунтів, морфологічний опис окремих ґрунтових відмін та їх характеристика). Обов'язковим є дотримання студентами правил техніки безпеки.

Керівники рецензують представлені звіти та польові щоденники й, враховуючи повноту набутих студентами знань і навиків польової діагностики ґрунтів, опису чинників ґрунтоутворення та ґрунтового покриву при проходженні практики, оцінюють їхні знання та матеріали.

Гідрологічна практика

Навчальна гідрологічна практика проводиться з метою закріплення теоретичного матеріалу з дисципліни "Загальна гідрологія", ознайомлення майбутніх спеціалістів з природними об'єктами регіону.

Під час практики закріплюються й конкретизуються знання, здобуті студентами при вивченні водних об'єктів суші: річок, озер, водосховищ. Студенти оволодівають методикою польових спостережень за гідрологічним режимом на водомірних постах - обробки результатів спостережень, написання звітів, тощо.

Мета та завдання практики. Згідно з навчальною програмою завдання гідрологічної практики такі:

- закріплення теоретичних та практичних знань, отриманих під час вивчення дисципліни „Загальна гідрологія” та інших;
- розвиток уявлень про зв'язки з суміжними дисциплінами географічного

та екологічного циклів, що відповідають зв'язкам у гео- та екосистемах, а також у різних видах діяльності людини;

- створення первинних навичок та умінь проведення гідрологічних вимірювань та спостережень, роботи з відповідними приладами та устаткуванням;

- ознайомлення з методикою і створення навичок проведення польових та лабораторних гідрологічних досліджень, гідрографічних описів;

- ознайомлення з роботою організацій та установ, що проводять гідрологічні та гідроекологічні спостереження і дослідження;

- вивчення гідрографії, гідрологічного режиму водних об'єктів певного регіону; його водних ресурсів, проблем їхньої охорони та раціонального використання;

- розвиток навичок проведення камеральних робіт, обробки та систематизації первинної гідрологічної інформації, а також написання звіту.

Для реалізації поставлених завдань при проведенні гідрологічної практики використовуються різноманітні методи гідрологічних досліджень.

Одночасно з маршрутними описами застосовуються стаціонарні спостереження, які доповнюються камеральними роботами, обробкою спостережень, їх узагальненням та оформленням.

Види та терміни. *Підготовчий, основний (польовий), заключний (камеральний).* 4 дні.

Орієнтовні бази. Територія міста Чернівці та області

Інформаційний обсяг практики. Зміст практики може частково видозмінюватись в залежності від форми її організації і відповідних видів робіт. Практика може проходити у Чернівцях (на р.Прут та її притоках в межах міста), на стаціонарах (базах) ЧНУ ім.Ю.Федьковича, або в інших місцевостях. В будь-якому випадку вона складається з трьох етапів: підготовчого, основного і заключного.

На *підготовчому етапі* студенти знайомляться з програмою, календарним планом практики, особливостями її організації та проведення, особливостями місцевості. Необхідно також підготувати всі необхідні матеріали та спорядження. У цей же час вирішуються організаційні питання: призначення бригад та бригадирів, у разі потреби переїзд на місце практики, поселення та інше.

Основний етап навчальної гідрологічної практики включає два найбільш важливих види робіт: гідрометричні та гідрографічний опис.

На *заключному етапі* студенти (під керівництвом викладача) завершують обробку інформації, зібраної під час практики, і оформлення звітів та необхідної документації. Звіт готує кожна бригада, а індивідуальна робота відображається у щоденниках практики. Вони затверджуються викладачем (комісією). Під час захисту звітів оцінюється знання та робота кожного студента.

Форми і методи контролю. Форми і методи контролю зводяться до написання звіту та складання диференційованого заліку.

Підведення підсумків. Звіт пише бригада студентів (4-6 чоловік). Складається з окремих розділів гідрологічної практики у вигляді текстового матеріалу, таблиць, рисунків, картосхем, формул та списку використаної

літератури.

Вимоги до звіту. Звіт складається із вступної частини (опис), розрахункових матеріалів, графіків та схем, а також підсумків.

Захист навчальної гідрологічної практики відбувається в останній день її проходження. Він проводиться у вигляді співбесіди з бригадами і кожним студентом з метою виявлення отриманих знань та умінь (відповідно до мети, завдань та організації практики)

Розподіл балів, які отримують студенти за кожен елемент

Поточне оцінювання (<i>аудиторна та самостійна робота</i>)					Сумарна к-ть балів
Топографічна практика	Геологічна	Гідрологічна	Грунтознавча	Загальногеографічна практика	
звіт	звіт	звіт	звіт	звіт	100
20	20	20	20	20	

Другий курс

Навчальні практики I

Комплекс навчальних практик другого року об'єднує такі блоки: біогеографічна і ландшафтознавча, геоморфологічна, метеорологічна, економіко-географічну і загальногеографічну.

Практики мають на меті формування цілісного уявлення про просторову організацію природних комплексів, взаємозв'язки між компонентами географічної оболонки та набуття практичних навичок польових фізико-географічних досліджень, необхідних для майбутньої професійної діяльності фахівців в галузі наук про Землю.

Практика складається з шести взаємопов'язаних модулів, кожен з яких має спеціалізовану мету та завдання відповідно до профілю підготовки здобувачів освіти. Мета біогеографічної і ландшафтознавчої практики полягає у закріпленні теоретичних знань про закономірності поширення біоти та структуру ландшафтів, оволодінні методами польового вивчення рослинності й природних територіальних комплексів, їх опису, класифікації та картографування, а також у формуванні вміння аналізувати вплив природних і антропогенних чинників на ландшафтну структуру території. Метою геоморфологічної практики є закріплення теоретичних положень курсу «Геоморфологія», набуття навичок польового вивчення форм рельєфу, сучасних рельєфоутворювальних процесів та морфогенетичних особливостей території, проведення геоморфологічних спостережень і описів, а також аналізу взаємозв'язків рельєфу з іншими компонентами природного середовища та господарською діяльністю людини. Метою метеорологічної практики є закріплення теоретичних знань з дисципліни «Метеорологія і кліматологія» шляхом безпосередніх спостережень за станом атмосфери, оволодіння методами проведення метеорологічних вимірювань, обробки та аналізу отриманих даних, а також формування вміння інтерпретації метеорологічної інформації для характеристики погодних умов і кліматичних особливостей досліджуваної території. Метою загальногеографічної практики є оволодіння

навичками проведення комплексного географічного дослідження регіону за обраним маршрутом із застосування польових спостережень та пошукових матеріалів.

Геоморфологічна практика.

Геоморфологічна практика орієнтована на застосування на практиці теоретичних знань, отриманих з курсу “Геоморфологія”, набуття практичних навичок польових геоморфологічних досліджень.

Мета та завдання практики. Ознайомлення з геоморфологічною будовою району проходження практики, польовими та камеральними методами досліджень основних типів рельєфу районів. Вивчення рельєфу як компоненту ландшафту, його роль в системі господарської діяльності.

Методики проведення практики базуються на комплексуванні конкретних методів і прийомів геоморфологічних, геологічних, географічних, картографічних, дистанційних, математичних.

Інформаційний обсяг практики. Практика складається з трьох традиційних етапів: підготовчого; польового; камерального. На першому етапі науковим керівником практики читається лекція про її мету та завдання, маршрути, структуру майбутнього звіту. За допомогою викладача і самостійно студенти працюють з літературними джерелами, довідниками, картами, розрізами, дистанційними матеріалами, колекціями, знайомлячись таким чином з геоморфологічною будовою району практики. На другому етапі студенти проходять маршрут, мета якого вивчення флювіального, структурно-денудаційного, тектонічного рельєфу. Маршрут проходить на околицях м. Чернівці. Паралельно здобувачі ведуть польовий щоденник, описують точки спостереження. Останній етап присвячено написанню та захисту звіту з практики.

Види та терміни. Підготовчий, польовий, камеральний, 4 дні.

Орієнтовні бази. Територія міста Чернівці та області.

Індивідуальні завдання. Кожен студент входить до складу бригади і має індивідуальні завдання. Він відповідає за написання одного розділу звіту, дбає про його оформлення (графіки, малюнки, картосхеми). Окрім цього, кожен студент може отримати й додаткове індивідуальне завдання.

Форми й методи контролю. Робота студентів на практиці проходить під постійним контролем керівника практики. Звертається особлива увага на оволодіння ними необхідних практичних навичок проведення досліджень на профілях та окомірної зйомки. В разі виникнення спірних питань по встановленню генезису чи віку окремих форм рельєфу організовується наукова дискусія між студентами. Керівник контролю написання та оформлення звіту, дає необхідні поради та консультації. Кожна бригада захищає звіт у формі публічного виступу та відповідей на запитання.

Вимоги до звіту. Звіт складається із вступу, розділів (“Сучасні фізико-географічні умови”, “Геоморфологічна будова та фактори формування рельєфу”, “Прикладні аспекти вивчення рельєфу”), висновків і списку літератури. До звіту додається опис самостійного маршруту разом із профілями, рисунками, фотографіями, зразками гірських порід, фрагментами карт.

Метеорологічна практика.

Метеорологічна практика – складова частина спеціалізованих практик, що забезпечує у студентів розвиток навичок метеорологічного моніторингу. Практика укладена на основі теоретичного курсу «Метеорологія та кліматологія», де у межах лабораторних робіт розглядаються основи стаціонарних спостережень за метеоелементами. У продовження практика передбачає освоєння методики польових нестационарних спостережень, як і безпосереднє ознайомлення з роботою спеціалізованих метеорологічних установ, метеостанцій та метеопостів.

Навчальна практика з метеорології і кліматології як складова частина навчального процесу на географічному факультеті – необхідне доповнення до теоретичного курсу.

Мета та завдання практики. Мета практики – ознайомлення з методиками стаціонарних та польових метеоспостережень, набуття навичок найпростішого аналізу їх результатів.

Завдання :

1) освоїти базові метеорологічні поняття і характеристики, що використовуються у метеорологічних стаціонарних та польових спостереженнях;

2) навчити працювати з метеорологічними приладами, що використовуються для метеорологічних стаціонарних та польових спостережень ;

3) вивчити методики обробки метеорологічних даних, отриманих у результаті польових та стаціонарних спостережень.

4) навчити виконувати найпростіші метеорологічні спостереження та засвоїти правильне виконання записів результатів спостережень (книжка КМ-1),

5) аналізувати хід метеовеличин як прояв взаємозв'язків і взаємодії природних чинників; будувати графіки ходу метеовеличин, гістограми опадів, рози вітрів; складати описи погоди;

6) засвоїти навички використання спеціалізованої інформації з метеорологічних таблиць (ТМ-1, ТМ-3), кліматичних довідників.

Види та терміни. Підготовчий, польовий, камеральний. 4 дні.

Орієнтовні бази. Територія міста Чернівці, Чернівецької області, Карпатського регіону.

Інформаційний зміст практики. Впродовж практики за допомогою метеоприладів вимірюються такі метеорологічні величини: атмосферний тиск, температура та вологість повітря; температура ґрунту на поверхні й на різних глибинах; швидкість та напрямок вітру.

Одночасно з інструментальними спостереженнями проводяться візуальні спостереження за станом неба, хмарністю, горизонтальною видимістю, атмосферними явищами, станом поверхні ґрунту та станом погоди на час спостережень і в період між спостереженнями.

В ході метеорологічних спостережень студенти обробляють їх результати, а саме: враховують необхідні поправки до відліків приладів; обраховують характеристики вологості повітря за психрометричними таблицями; заповнюють робочі таблиці.

У процесі практики кожна бригада веде щоденник погоди: визначається

загальний характер погоди протягом доби; відмічаються окремі атмосферні явища; складаються зведені таблиці результатів спостережень; будуються графіки ходу основних метеовеличин; складається опис погоди.

Індивідуальні завдання. Викладач дає окремі індивідуальні завдання кожному студенту групи, наприклад: розрахунок окремих значень метеорологічних величин, побудова графіків ходу метеоелементів і роз вітрів. Кожен студент на практиці веде індивідуальний щоденник. У ньому він записує всі види робіт, екскурсії, лекції, зустрічі тощо. Студент ретельно виконує усі вказівки керівника практики. При виконанні метеорологічних спостережень керується методичними порадами, наведеними в навчальних посібниках, методичних виданнях.

Форми і методу контролю. Студенти ведуть щоденники, де містяться поточні записи метеоспостережень, рисунки; заповнюють таблиці, будують графіки, гістограми, рози вітрів. Можливий розподіл обов'язків між членами бригади стосовно оформлення звіту бригади (складання фізико-географічної та макрокліматичної характеристик району, аналітичного опису ходу метеовеличин).

Викладач контролює щоденну роботу, стежить за її своєчасним виконанням та якістю, надає методичну допомогу впродовж часу практики.

Звіт включає коротку фізико-географічну та макрокліматичну характеристику території (одну на бригаду), загальний опис погоди за всі дні практики (колективний, бригадний), аналітичний опис ходу метеовеличин (один на бригаду), особисті щоденники практики студентів (із робочими записами, результатами виконаних спостережень, розрахунків, самостійно складеними описами погоди, графічного матеріалу (кожного студента).

Графічний матеріал звіту повинен доповнювати, а іноді і замінювати текст.

У захисті звіту бере участь вся бригада, де методом усного опитування визначається роль кожного студента у виконанні колективної роботи. Окремо оцінюється робота кожного студента за відповідями на запитання викладача стосовно порядку організації й ведення метеоспостережень, за результатами його індивідуальної роботи, за якістю графічного матеріалу й уміння виконувати самостійний аналіз метеорологічного й кліматологічного змісту.

Підведення підсумків практики проводиться у процесі складання студентами заліку керівнику практики. Керівник перевіряє звіт, опитує студентів. На кафедру здаються отримані студентами прилади, допоміжні матеріали, методична література.

Біогеографічна практика

Біогеографічна практика, окрім знайомства з живими компонентами ландшафту, доповнює знання, отримані студентами з інших дисциплін. У результаті проходження біогеографічної практики студенти вчать розуміти під час рольових спостережень основні історичні й екологічні чинники, які визначають поширення живих організмів в межах конкретного регіону.

Під час біогеографічної практики використовуються специфічні форми організації індивідуальної роботи студентів. Біогеографічна практика повністю ведеться під безпосереднім керівництвом викладача. Індивідуальна робота, яка,

наприклад, полягає у веденні індивідуального щоденника практики, описі за зразком окремих ділянок біогеоценозів, участі в оформленні бригадного звіту також контролюється викладачем на всіх етапах практики.

Літня навчальна біогеографічна практика є невід'ємною частиною навчального процесу, яка завершує загальне знайомство студентів із світом рослин та тварин, закріплює і розширює знання отримані на лекціях і практичних, дає уявлення про характер наукової роботи в області вивчення рослинного покриву та тваринного світу.

Мета та завдання практики. Метою біогеографічної практики є набуття вмінь студентами визначати видовий склад рослинних асоціацій (за визначниками рослин), та тваринного населення різних біогеоценозів; поглибити теоретичні знання про біогеоценози (їх структуру, функціонування і розвиток); сформувати навички вивчення угруповань рослинності (складу, структури, продуктивності, динаміки тощо), вміти аналізувати особливості біогеоценозів у залежності від умов навколишнього середовища й господарської діяльності; якомога ширше ознайомитися із різноманіттям поширення біогеоценозів по території регіону проведення біогеографічної практики (у залежності від зональних, а зональних і антропогенних чинників); сформувати вміння створювати комплекси гербаріїв, фотографій, електронних презентацій тощо); оформляти результати польових досліджень у вигляді звіту.

До основних завдань належать: прищеплення студентам навичок дослідницької роботи у природних умовах, знайомство із специфікою польових робіт, здійснення практичних заходів раціонального використання, охорони й збагачення природних рослинних ресурсів даного району.

Види та терміни. Підготовчий, польовий, камеральний. 4 дні.

Орієнтовні бази. Територія міста Чернівці та області.

Інформаційний обсяг практики. У відповідності до робочого плану і вимог даної програми, навчальна біогеографічна практика відбувається за таким алгоритмом: проведення інструктажу з техніки безпеки під час проходження практики; планування індивідуальної і бригадної роботи під час проходження біогеографічної практики; здійснення біогеографічних екскурсій-маршрутів; знайомство із основними типами рослинності та видами тварин для з'ясування їх особливостей і сучасного стану; визначення структури фітоценозів: геометричної, вертикальної, горизонтальної, функціональної й еколого-біологічної; спостереження за живими рослинами та тваринами в їх природному середовищі, з оволодінням методикою збору та належної обробки конкретного флористичного та фауністичного матеріалу; збір, ловля і визначення комах. Виготовлення ентомологічної колекції; камеральний етап де відбувається опрацювання зібраного матеріалу.

Індивідуальні заняття. Кожен студент-практикант одержує відповідне індивідуальне завдання, яке він виконує протягом усього терміну практики і про яке звітує, коли вона закінчується. Ці завдання зводяться до збирання рослин, ловлі і збору комах і, відповідно, виготовлення гербаріїв й оформленням ентомологічних колекцій.

Форми і методи контролю. Поточно відбувається щоденна перевірка ведення індивідуального щоденника. Впродовж навчальної практики викладач безпосередньо спрямовує і контролює роботу студента як під час польових

досліджень, так і в процесі камеральної обробки матеріалів та виконання індивідуальних завдань

Вимоги до звіту. Звіт складається відповідно до змісту практики та містить: загальну характеристику відповідного типу рослинності; визначення, характер розміщення, екологічні фактори (клімат, рельєф, тип ґрунту; взаємовідносини між живими організмами у біоценозі). Флористичний склад основних типів рослинності. Основні рослинні асоціації. Основні тваринні угруповання. Картографічний матеріал. Висновки

Ландшафтознавча практика.

Ландшафтознавча практика має на меті доповнити теоретичні знання з курсу “Ландшафтознавство” методикою польових ландшафтних досліджень, зокрема, методикою польового опису і великомасштабного ландшафтного картографування.

Мета та завдання практики. Основна мета - ознайомлення, оволодіння навичками організації та проведення польових ландшафтознавчих досліджень, ландшафтного картографування, набуття вміння виділяти ландшафтні комплекси у природі, а також фіксувати взаємозв'язки між їх компонентами.

Відповідно до цього основними завданнями є: оволодіти методикою польових ландшафтознавчих досліджень: вміти проводити ландшафтні рекогносцирувальні дослідження; навчитися встановлювати взаємозв'язки між компонентами природних комплексів; вміти фіксувати сучасні фізико-географічні процеси; навчитися фіксувати й оцінювати антропогенні зміни ландшафтів, стан природних угідь; вміти вибирати місця для опису основних та допоміжних пунктів картування опису компонентної структури фацій; навчитися виконувати описи пунктів спостережень (фацій); вміти закладати, описувати і будувати ландшафтні профілі; навчитися робити наукові узагальнення й оформляти їх у вигляді звіту.

Види та терміни. Підготовчий, польовий, камеральний, 4 дні.

Орієнтовні бази. Територія міста Чернівці та Чернівецької області.

Інформаційний обсяг практики. На першому етапі практики проводиться установча лекція, під час якої пояснюється зміст і завдання практики, методика проведенням польових ландшафтознавчих досліджень та прийоми роботи з приладами. Після лекції викладач знайомить студентів з прийомами визначення положення основних і картувальних точок їх опису.

На другому – студенти під керівництвом викладача бригадами проходять рекогносцирувальні навчальні маршрути під час чого знайомляться з ландшафтною структурою регіону й описують фаціальну структуру найтипівіших урочищ. Під контролем викладача студенти бригадами виконують ландшафтознавче картографування та профілювання.

В останній день практики студенти побригадно завершують роботу над бригадними звітами, оформлюють його належним чином і складають диференційований залік з практики.

Індивідуальні завдання. Кожен здобувач на практиці веде індивідуальний щоденник. У ньому записуються всі види робіт, маршрути, лекції, описи точок, профілів, власні спостереження. Студент ретельно виконує усі вказівки керівника практики. При проведенні ландшафтознавчих досліджень керується методичними порадами, наведеними в навчальних посібниках.

Форми і методи контролю. Впродовж навчальної практики викладач безпосередньо спрямовує і контролює роботу студента як під час польових досліджень, так і в процесі камеральної обробки матеріалів та виконання індивідуальних завдань.

Вимоги до звіту. Після закінчення практики кожна бригада представляє звіт, який включає такі розділи: Вступ, в якому розкриваються завдання і зміст практики; методика польового великомасштабного ландшафтознавчого картографування та профілювання; загальна природнича характеристика району проведення практики (району дослідження); аналіз генетико-морфологічної структури, стану ландшафтів та їх господарського використання за основними маршрутами досліджень; висновки; додатки до звіту - бланки з точок маршрутів та профілів, графічні та табличні матеріали (ортофотоплани, схеми маршрутів, ландшафтні профілі, ландшафтні карти ключових ділянок), фотоілюстрації.

Економіко-географічна практика

Економіко-географічна практика проводиться для закріплення, знань з базових економіко-географічних дисциплін, отримання навичок польових економіко-географічних досліджень локальних територіально-виробничих систем, дослідження їх провідних функцій та основних територіальних відмінностей.

Мета і завдання практики. Мета практики полягає у виробленні у студентів уяви про територію як певну єдність, утворену взаємодією природи та суспільства.

Завдання практики навчально-методичного характеру полягають в ознайомленні студентів з постановкою великомасштабних економіко-географічних досліджень, у виробленні у них уявлення про основні методи польових економіко-географічних досліджень, особливості роботи із статистичними матеріалами, первинною економіко-географічною інформацією.

Види та терміни. Підготовчий, польовий, камеральний. 5 дні.

Орієнтовні бази. Територія міста Чернівці та області

Інформаційний обсяг практики. На початку робіт студенти знайомляться із об'єктом вивчення. Після цього студенти виконують наступні завдання: Оцінка стану природокористування; Аналіз демографічної ситуації й сільського розселення на прикладі опису демографічної ситуації й функціонального типу поселення; Ознайомлення із підприємством; Опис територіальної системи сфери обслуговування на прикладі сфери обслуговування заданого пункту району практики.

При виконанні кожного завдання студенти одержують довідку про стан досліджуваної підсистеми по району в цілому (невеликий огляд), необхідний мінімум статистичних матеріалів по об'єкту дослідження і пояснення щодо виконання завдання

Форми і методи контролю. Протягом навчальної практики викладач безпосередньо спрямовує і контролює роботу здобувача як під час польових досліджень, так і під час камеральної обробки матеріалів та виконання індивідуальних завдань.

Вимоги до звіту. Після закінчення практики кожна бригада подає звіт, який включає такі розділи: вступ, в якому розкриваються мета, завдання та

зміст практики; загальна економіко-географічна характеристика району проведення практики (району дослідження); методика проведення соціологічного дослідження та аналіз демографічної ситуації району дослідження; характеристика відвіданого промислового та сільськогосподарського підприємства; висновки, додатки до звіту.

Загальногеографічна практика

Практика проводиться для студентів другого курсу і передбачає узагальнення практичних навичок, отриманих у межах спеціалізованих практик, з метою комплексного моніторингу довкілля. Перед практикою обов'язковими є бесіда і лекція керівників практики на факультеті про завдання і зміст практики, підготовка карт, дистанційних знімків, обладнання, також обов'язковим є інструктаж, де керівник наголошує на техніці безпеки.

Мета та завдання практики. Мета практики спрямована на вивчення зонально-провінційної структури ландшафтів України та окремих його геокомпонентів (геологічної будови, рельєфу, клімату, гідрологічних умов, ґрунтового покриву, рослинних формацій, ландшафтів); виявлення просторових закономірностей зміни структури, морфології та властивостей окремих геокомпонентів у зв'язку зі змінами зонально-провінційних умов України; вивчення закономірностей формування і організації природно-господарських комплексів України у зв'язку із особливостями поєднання природно-ресурсного і господарського потенціалів країни; виявлення і фіксація спектру основних глобальних і регіональних екологічних характеристик, загальна оцінка сучасної екологічної ситуації в різних регіонах України (виходячи із маршруту практики) на підставі польового огляду та опису різних еколого-географічних об'єктів; практикуванні роботи з приладами у польових умовах, обробці та аналізі даних вимірювань і спостережень.

Завдання практики – закріплення, поглиблення теоретичних знань, набутих у ході аудиторного та самостійного вивчення базових дисциплін, застосування здобутих знань та умінь на практиці.

Під час цієї практики здобувачі навчаються комплексним дослідженням за маршрутом з природних, культурних, суспільно-географічних і природно-заповідних об'єктів; самостійно провадити польові географічні дослідження, а також узагальнювати та аналізувати зібраний фактичний матеріал; здійснюють оцінку геокологічного стану ландшафтів України.

У результаті цієї практики здобувачі повинні *знати*:

- 1) просторову та функціональну організацію типових і унікальних ландшафтів за маршрутом подорожі;
- 2) механізм функціонування складних природно-антропогенних комплексів у різних регіонах країни;
- 3) внутрішньосистемні зв'язки між різними геокомпонентами в типових ландшафтах різних природних зон, підзон і провінцій;
- 4) характер і направленість домінуючих і супутніх фізико-географічних процесів і явищ;
- 5) екологічні проблеми і наслідки господарського використання

природно-ресурсного потенціалу країни в регіональному зрізі;

б) історію формування ландшафтної і господарської структури різних регіонів країни.

Здобувачі повинні вміти:

1) обрати ефективні методи, отримати необхідну статистичну і технологічну документацію щодо польових та камеральних досліджень географічних об'єктів;

2) проводити польові дослідження різних за внутрішньою організацією і функціональністю об'єктів географічного середовища;

3) аналізувати особливості функціонування окремих географічних об'єктів та їхніх складових відповідно до розташування, взаємодії з іншими об'єктами;

4) виявляти взаємозв'язки і взаємовпливи між географічними процесами і явищами;

5) діагностувати окремі процеси і явища в середині географічних об'єктів;

б) вести документацію дослідження, користуватись довідковою літературою, технологічною і статистичною інформацією.

Набути навичок:- ведення польового щоденника;- експедиційного спостереження за характерними рисами і змінами навколишнього природного і господарського середовища; - комплексної оцінки природних і господарських об'єктів; - застосування експедиційних, польових, стаціонарних і камеральних методів дослідження географічних об'єктів.

Види та терміни. Підготовчий, польовий, камеральний тривалістю 1 тиждень

Орієнтовні бази. Територія держави та сусіднього зарубіжжя.

Інформаційний обсяг практики. Практика триває 1 тиждень. На першому етапі у перший день практики читається установча лекція, під час якої пояснюється зміст та завдання практики, методика проведенням польових досліджень та прийоми роботи з приладами. Після лекції викладач знайомить здобувачів з прийомами визначення розташування основних і картувальних точок їх опису. Упродовж тижня здобувачі проходять запланований маршрут, ведуть польові щоденники із описом та графічними нотатками пройдених об'єктів. В останній день практики студенти побригадно завершують роботу над бригадними звітами, оформлюють його належним чином і складають захист практики

Індивідуальні завдання. Кожен здобувач на практиці веде індивідуальний щоденник. У ньому записуються всі види робіт, маршрути, лекції, описи точок, профілів, власні спостереження. Здобувач ретельно виконує усі вказівки керівника практики. При проведенні ландшафтних досліджень керується методичними порадами, наведеними в навчальних посібниках.

Форми і методи контролю. Протягом навчальної практики викладач безпосередньо спрямовує і контролює роботу студента як під час польових досліджень, так і під час камеральної обробки матеріалів та виконання

індивідуальних завдань.

Вимоги до звіту. Після закінчення практики кожна бригада представляє звіт, який включає такі розділи: вступ, в якому розкриваються завдання і зміст практики; комплексна фізико-географічна характеристика району проведення практики (району дослідження); аналіз ландшафтно-морфологічної структури, стану ландшафтів та їх господарського використання за основними маршрутами досліджень; висновки; додатки до звіту; список використаних літературних джерел.

Розподіл балів, які отримують студенти за кожен елемент

Поточне оцінювання						Сумарна к-ть балів
Геоморфологічна практика	Метеорологічна практика	Біогеографічна	Ландшафтознавча	Економіко-географічна	Загально-географічна	100
звіт	звіт	звіт	звіт	звіт	звіт	
15	15	15	15	15	25	100

Третій курс Виробнича практика

Виробнича практика студентів є важливою складовою ланкою навчального процесу підготовки спеціалістів із вищою географічною освітою. Вона завершує загальногеографічну підготовку студентів, виробляє в них інтерес до самостійного наукового пошуку. Етапи, термін проходження і зміст практики визначається затвердженими планами і програмою. Маршрут і місце проходження виробничої практики визначається спільно з науковими керівниками відповідно до території і теми дослідження. За час проходження практики, студенти зобов'язані повністю виконати завдання, що передбачено програмою практики за наданою темою, зібрати максимум матеріалів і статистичних даних в організаціях і установах – місцях проходження практики, вести щоденник, надати керівнику практики письмовий звіт про виконання всіх завдань і захистити його на засіданні кафедри. Залежно від обраної тематики досліджень завдання і зміст практики має свою специфіку на кожній з випускових кафедр.

а) кафедра фізично географії, геоморфології та палеогеографії

Під час практики студенти III курсу вперше знайомляться з організацією виробничих процесів у польових умовах, методикою і змістом фізико-географічних досліджень, здобувають навички експедиційної роботи, яка закріплюється на навчально-дослідній практиці четвертого курсу. Важливим етапом у комплексному фізико-географічному вивченні території є ландшафтне картографування і районування території на основі аналізу ландшафтно-структури і господарської оцінки природних умов і ресурсів виділених регіонів. Об'єктами виробничої практики студентів фізико-географів є елементи і комплекси географічного середовища, і проводиться вона, головним чином, в природничих і екологічних організаціях.

Мета і завдання практики. Мета виробничої фізико-географічної практики – закріплення і поглиблення теоретичних знань з фізичної географії, ландшафтознавства, оволодіння методикою фізико-географічних досліджень, зв'язаних з виконанням певних виробничих завдань, і набуття досвіду самостійної роботи.

Види та терміни. Підготовчий, польовий, камеральний. 3 тижні.

Орієнтовні бази. Орієнтуючись на тематичний план, студенти збирають первинний матеріал у структурах різного рівня: відділах і управліннях обласних держадміністрацій, територіальних громад, районних, обласних, міських управліннях чи відділах статистики, установах різного профілю діяльності (статистичних, природоохоронних, землеуправлінських, наукових та ін.), навчальних закладах, наукових лабораторіях факультету, громадських організацій, зокрема :

- обласні управління екобезпеки та природних ресурсів;
- територіально-структурні підрозділи профільних міністерств ;
- національні природні парки, природні та біосферні заповідники ;
- обласні управління статистики;
- обласні Державні архіви;
- територіальні громади.

Перелік можливих баз практики постійно розширюється і оприлюднюється на офіційному сайті факультету та кафедри.

Інформаційний обсяг практики. Вивчити основні літературні джерела по району майбутньої практики, підготувати необхідні спеціальні карти, ознайомитися з колекціями, топографічними картами і аерофотознімками.

Разом з керівником робіт визначити основні питання, які вимагають безпосереднього вирішення, розробляти попередню схему маршрутів і скласти календарний план роботи.

Студентам необхідно прийняти безпосередню участь в рекогносцирувальних маршрутах і ознайомитись з методами опису території на основних точках спостережень і по маршрутах. Оволодіти методикою картографування окремих компонентів ландшафту. Ознайомитись і оволодіти повним процесом робіт і методикою спеціальних і комплексних фізико-географічних досліджень і спостережень.

У місцевих виробничих і науково-дослідних установах зібрати фактичний матеріал про особливості природи району практик, а також дані про господарське використання природних ресурсів.

Індивідуальні завдання. Виконуючи виробничі завдання студент повинен зібрати в місцях проходження практики: фактичний матеріал для звіту про практику для курсової роботи; копії матеріалів з польових журналів; копії карт; зразки гірських порід, ґрунтів, вод, біомаси; фото; виписки з фондових матеріалів місцевих організацій; кількісні дані стаціонарних спостережень за розвитком фізико-географічних процесів і природних явищ;

Форми й методи контролю. Основою контролю виробничої практики студентів є програма і календарний план виконання робіт, викладені в індивідуальних щоденниках виробничої практики, які є звітним документом. Виконання програми практики контролюється науковим керівником. Крім того, роботу студента контролює керівник від виробничої організації.

Основною формою контролю є звіт про виробничу практику, який захищає студент на засіданні кафедри. У звіті звертається увага на: письмову характеристику компонентів природи і ландшафтних комплексів; зміст і достовірність попередніх наукових результатів; навички і вміння давати польовий опис і визначити специфічні риси ландшафтних комплексів певного рангу (фації, урочища), їх господарської оцінки; вміння проводити ландшафтне апробування дослідженої території; вміння оформляти бланки польового опису ПТК.

Студенти, які проходять виробничу практику в відомчих організаціях, виконують всі вимоги, які пред'являються відповідними проектними і виробничими організаціями. Крім виконання програмних завдань, студент веде щоденник, в якому фіксуються всі спостереження, які пов'язані з комплексним фізико-географічним дослідженням, з тематикою роботи, затвердженою кафедрою.

Вимоги до звіту. Звіт про практику подається на кафедру в зазначений термін. У звіті необхідно викласти такі відомості: назва організації, в якій студент проходив практику, керівника польових робіт; дата проходження практики і район робіт; ціль, програма і організація робіт; площа і масштаб досліджень; перелік виконання студентом робіт; попередні наукові результати робіт; практичні результати робіт; короткий фізико-географічний опис району; позитивні і негативні моменти практики.

Звіт носить попередній характер. До нього додаються власні польові журнали і матеріали, зібрані для курсової роботи, копії робочих картографічних і графічних матеріалів, профілі, схеми, карти, фотографії, бланки польового опису ПТК, геологічних розрізів.

Звіт і польові матеріали розглядаються на засіданні кафедри. Комісія виставляє диференційовану оцінку з практики, яка враховується нарівні з іншими оцінками. Враховується відгук з бази практики, що міститься в щоденнику звіту.

б) кафедра економічної географії та екологічного менеджменту

Базою виробничих практик слугують різноманітні об'єкти національного господарства, діяльності яких досліджуються. До них належать підприємства різних форм власності, установи, організації, місцеві та обласні органи управління всіх рівнів, центри інформації - бібліотеки, музеї, архіви, статистичні управління, де студенти збирають необхідні дані і матеріали для написання наукової роботи.

Мета і завдання практики. Метою практики є закріплення теоретичних знань з галузевих курсів і набуття навичок збирання і обробки первинних статистичних, економічних, літературних й картографічних матеріалів, а саме:

1) вироблення і закріплення основних навичок і способів економіко-географічного спостереження, опису, порівняння, співставлення, аналізу й узагальнення;

2) розширення географічного світогляду студентів шляхом натурального вивчення різних природних і господарських об'єктів та регіонів, набуття навичок для складання порівняльної характеристики економіко-географічних об'єктів і процесів;

3) оволодіння студентами прийомами і методами економіко-географічного вивчення господарських об'єктів і еколого-економічних явищ.

В зв'язку з цим виробнича практика передбачає наступні завдання:

1. Разом з науковим керівником визначити об'єкт і сформулювати тему дослідження, розробити детальну програму практики.

2. Зібрати надійну й достовірну інформацію про об'єкт дослідження, достатню і рівнозначну для аналізу й узагальнення процесів та явищ, їх динаміку й розвиток, згідно завдань програми.

3. В разі недоступності або недостатності інформації про об'єкт дослідження чи його діяльність звернутися до натуральних обстежень об'єктів та процесів, що становлять інтерес дослідника. Провести анкетування або бесіду з керівництвом або відповідальними особами з питань, які можуть розкрити суть явищ, проблем і планів діяльності об'єкта дослідження.

4. У процесі практики використовують економічні, екологічні, статистичні дані, на базі яких складають пояснювальні записки та графічні матеріали відповідно до програми дослідження з обраної теми.

5. Підготувати одержані матеріали і статистичні дані, графічний матеріал для звіту про практику. Зробити висновки про повноту виконання індивідуальної програми практики.

Види та терміни. Підготовчий, польовий, камеральний. 3 тижні.

Орієнтовні бази. Області України. Орієнтуючись на тематичний план, студенти збирають первинний матеріал у структурах різного рівня: відділах і управліннях обласних держадміністрацій, райдержадміністрацій, районних, обласних, міських управліннях чи відділах статистики, установах різного профілю діяльності (статистичних, природоохоронних, землеуправлінських, наукових та ін.), навчальних закладах, структурних підрозділах факультету, громадських організацій, зокрема :

- обласні управління екобезпеки та природних ресурсів;
- територіально-структурні підрозділи профільних міністерств;
- національні природні парки, природні та біосферні заповідники ;
- обласні управління статистики;
- обласні Державні архіви;
- територіальні громади.

Перелік можливих баз практики постійно розширюється і оприлюднюється на офіційному сайті факультету.

Інформаційний обсяг практики. Практика складається з трьох періодів: підготовчого або програмного, інформаційного (польового) і камерального

На першому етапі складається програма дослідження, яка визначає його проблему, об'єкт і предмет, висувається головна мета та завдання практики. Другий найвідповідальніший етап полягає у збиранні та обробці інформації на підставі статистичної звітності, складених анкет чи паспортів досліджуваних об'єктів. Цей період передбачає знайомство з матеріалами місцевих бібліотек, краєзнавчих музеїв, архівів тощо, проведення анкетування і бесід з провідними спеціалістами управлінських органів, підприємств, установ тощо. Вся інформація, наукові дані, спостереження, зміст бесід заносяться у робочі зошити і щоденник практики.

Камеральна обробка охоплює вивчення і систематизацію матеріалів у вигляді таблиць, схем, діаграм, графіків, карт і написання тексту з окремих питань у первинному варіанті. Статистична інформація систематизується та обробляється для її зручного викладу, інтерпретації і формування висновків. В цей здобувач студент готує інформацію, одержану на попередньому етапі, до звіту про практику.

Індивідуальні завдання. Студенти знайомляться з темою майбутньої практики, програмою збирання матеріалу. Здійснюється це шляхом індивідуальних тематичних бесід з науковим керівником. Студент вивчає літературу й фондові матеріали з теми своєї майбутньої наукової роботи, що базуватиметься на матеріалах практики.

Студент повинен також підготувати спеціальний робочий зошит для первинних даних та щоденник. У щоденнику ведуться записи про фактичну роботу, виконану за день, і витрачені на це час. Перелічуються події робочого дня: бесіди з керівними особами установи, підприємства, організації, характеризуються статистичні, картографічні, літературні матеріали, що збираються. У щоденнику відмічаються також особисті враження, спостереження, міркування, сумніви, а також питання, які виникли, і висновки.

Щоденник є звітним документом і здається на кафедру.

В робочий зошит студент записує витяги з літератури, а також дані статистичної інформації.

Вимоги до звіту. Звіт повинен містити посилання на наукову літературу за темою, картографічний і графічний матеріал, що відображає в узагальненому вигляді явища і об'єкти досліджуваної території. Поряд з навчально-науковими цілями виробнича практика використовується для підвищення культурного й ідейно-політичного рівня студента, розширення його загального кругозору.

в) кафедра географії України і регіоналістики

Практика проводиться методом комплексних географо-краєзнавчих досліджень збору матеріалів у профільних установах для підготовки курсової роботи.

Мета та завдання виробничої практики: закріплення знань, отриманих при вивченні теоретичних курсів із методики проведення польових комплексних географічних досліджень, географічного краєзнавства, а також формування виробничих навичок та оволодіння науково-дослідними формами і методами роботи.

Види та терміни. Підготовчий, польовий, камеральний. 3 тижні.

Орієнтовні бази. Облaсті України. Орієнтуючись на тематичний план, студенти збирають первинний матеріал у структурах різного рівня: відділах і управліннях обласних адміністрацій, територіальних громадах, обласних, міських управліннях чи відділах статистики, установах різного профілю діяльності (статистичних, природоохоронних, землеуправлінських, наукових та ін.), навчальних закладах, структурних підрозділах факультету, громадських організацій, зокрема :

- обласні управління екобезпеки та природних ресурсів;
- територіально-структурні підрозділи профільні міністерств;
- національні природні парки, природні та біосферні заповідники ;
- обласні управління статистики;
- обласні Державні архіви;
- територіальні громади.

Перелік можливих баз практики постійно розширюється і оприлюднюється на офіційному сайті факультету та кафедри.

Метою виробничої практики є ознайомлення з суспільно-географічними рисами та специфікою адміністративно-територіальних одиниць. Принагідне здобувачі ознайомлюються і вивчають головні особливості прилеглих до даного краю територій. Доцільність останнього зумовлюється виявлення деяких загальних і специфічних рис та ознак сусідніх регіонів, що стане предметом конкретнішого вивчення на наступному етапі.

Індивідуальні завдання. У процесі виробничої практики студенти повинні збагатити набутий досвід і придбати практичні навички суспільно-географічних досліджень. Основними завданнями, на які студентам III курсу необхідно звернути увагу, є наступні: виявленні історично-просторової динаміки формування території краю, історико-географічного терену; обґрунтування існуючих територіальних меж і кордонів; вивчення особливостей фізико-географічного, економічно-географічного та історико-географічного положення досліджуваної території; опосередкований розгляд природних умов і ресурсів із наголосом на регіональних феноменах як місцевого, так і крайового та державного значення.

Вимоги до звіту. Усі дані та проведені на їх основі розробки узагальнюються у звіті з виробничої практики, який після оформлення разом зі щоденником практики здається на кафедру. Результати практики заслуховуються на засіданні кафедри на початку семестру з подачею письмового звіту.

Оцінка виставляється з урахуванням поточної роботи студента під час проходження практики й у результаті оцінювання документів, зданих після проходження практики на кафедру та захисту на підсумковій конференції.

Оцінювання результатів практики студентів здійснюється за такими критеріями:

1. Правильність оформлення щоденника практики – 10 б.
2. Відгук керівника практики від вузу – 10 б.
3. Відгук керівника практики від підприємства 10 б.
4. Зміст і оформлення звіту практики, його захист на звітній конференції – 20 б.
5. Виконання визначених у програмі завдань практики – 50 б.

Четвертий курс

Виробнича практика

а) кафедра фізично географії, геоморфології та палеогеографії

Мета та завдання практики. Виробнича практика для четвертого курсу є продовженням виробничої практики здобувачів третього курсу. Під час практики студенти закріплюють знання отримані під час проходження

виробничої практики на III курсі.

Види та терміни. Підготовчий, польовий, камеральний. 4 тижні.

Орієнтовні бази. Области України.

Зміст практики. У процесі проходження виробничої практики студенти фізико-географи не тільки проводять основні види робіт по своїй спеціальності з метою здобуття навичок, достатніх для самостійної виробничої практики, але і збирають фактичні матеріали для своїх робіт.

Індивідуальні завдання. Студенти-практиканти мають чітке уявлення про те, що спеціаліст фізико-географ займається дослідженням території для розробки наукових основ. В центрі його уваги знаходяться взаємозв'язки і взаємозалежності, які існують між окремими компонентами природи та природними комплексами. Щоб зрозуміти ці взаємозв'язки, фізико-географ повинен вміти вивчати геолого-геоморфологічну будову, клімат, поверхневі і підземні води, ґрунти, рослинний і тваринний світ як компоненти географічної оболонки.

Форми й методи контролю. Основою контролю виробничої практики студентів є програма і календарний план виконання робіт, викладені в індивідуальних щоденниках виробничої практики, які є звітним документом. Виконання програми практики контролюється науковим керівником. Крім того, роботу студента контролює керівник від виробничої організації.

Основною формою контролю є звіт про виробничу практику, який захищає студент на засіданні кафедри. У звіті звертається увага на: письмову характеристику компонентів природи і ландшафтних комплексів; зміст і достовірність попередніх наукових результатів; навички і вміння давати польовий опис і визначити специфічні риси ландшафтних комплексів певного рангу (фації, урочища), їх господарської оцінки; вміння проводити ландшафтне апробування дослідженої території; вміння оформляти бланки польового опису ПТК.

Студенти, які проходять виробничу практику в відомчих організаціях, виконують всі вимоги, які пред'являються відповідними проектними і виробничими організаціями. Крім виконання програмних завдань, студент веде щоденник, в якому фіксуються всі спостереження, які пов'язані з комплексним фізико-географічним дослідженням, з тематикою роботи, затвердженою кафедрою.

Вимоги до звіту. Звіт про практику подається на кафедру в зазначений термін. У звіті необхідно викласти такі відомості: назва організації, в якій студент проходив практику; керівника польових робіт; дата проходження практики і район робіт; ціль, програма і організація робіт; площа і масштаб досліджень; перелік виконання студентом робіт; попередні наукові результати робіт; практичні результати робіт; короткий фізико-географічний опис району; позитивні і негативні моменти практики.

Звіт носить попередній характер. До нього додаються власні польові журнали і матеріали, зібрані для курсової роботи, копії робочих картографічних і графічних матеріалів, профілі, схеми, карти, фотографії, бланки польового опису ПТК, геологічних розрізів.

Звіт і польові матеріали розглядаються на засіданні кафедри. Комісія виставляє диференційовану оцінку з практики, яка враховується нарівні з

іншими оцінками. Враховується відгук з бази практики, що міститься в щоденнику звіту.

***кафедра економічної географії та екологічного менеджменту
і кафедра географії України та регіоналістики***

Практика, проводиться в два етапи, охоплюючи два навчальних роки загальною тривалістю 7 календарних тижнів.

Орієнтовні бази. Області України.

Практика передбачає Вивчення історичних особливостей динаміки і (формування території регіону, спостереження його заселення і розселення людності. Виявлення специфіки формування господарства, аналіз широкого комплексу географо-краєзнавчих рис демографічних характеристик.

Другий етап (IV курс) проходження практики ставить за мету закріпити уміння і навички роботи з архівними і фондовими матеріалами, спеціальною літературою, формулярами статистичної звітності, ознайомити з методикою географо-краєзнавчих, демо- і економіко-географічних досліджень.

Основними завданнями, на які студентам IV курсу необхідно звернути увагу, є такі:

- визначення ролі й місця району у створенні „культурно-національного обличчя”, відповідність національному стереотипові;

- висвітлення особливостей становлення освіти, науки, культури, простеження релігійно-просвітницької думки та суспільно-громадської діяльності товариств і визначних постатей, розвитку народних звичаїв, обрядів і промислів;

- аналіз характерних рис формування розселення населення та його національного складу;

- розкриття основних етапів економічного розвитку і сучасного стану господарства, його галузевої, функціональної і територіальної структури, співвідношення та ефективності функціонування господарства залежно від форми власності.

Вимоги до звіту. Звіт про практику подається на кафедру в зазначений термін. У звіті необхідно викласти такі відомості: назва організації, в якій студент проходив практику; керівника польових робіт; дата проходження практики і район робіт; ціль, програма і організація робіт; площа і масштаб досліджень; перелік виконання студентом робіт; попередні наукові результати робіт; практичні результати робіт; короткий фізико-географічний опис району; позитивні і негативні моменти практики.

Звіт носить попередній характер. До нього додаються власні польові журнали і матеріали, зібрані для курсової роботи, копії робочих картографічних і графічних матеріалів, профілі, схеми, карти, фотографії, бланки польового опису ПТК, геологічних розрізів.

Звіт і польові матеріали розглядаються на засіданні кафедри. Комісія виставляє диференційовану оцінку з практики, яка враховується нарівні з іншими оцінками. Враховується відгук з бази практики, що міститься в щоденнику звіту.

**КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ
ЗАШКАЛОЮ ECTS ТА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ**

Рейтингова оцінка з дисципліни	Оцінювання в системі ECTS	Оцінка за національною шкалою	Критерії оцінювання
90-100	A	5 (відмінно) зараховано	Здобувач виконав поставлені перед ним завдання. Знання про досліджувану установу, регіон та предмет дослідження виходять за межі підручників і навчальних посібників та мають науковий й інноваційний зміст. Знання використовуються вільно. Розповідь логічна, послідовна; мова правильна і виразна. Виражена самостійність та творчість мислення, наведені прикладів з практики. Відсутні пропуски і наявний повний комплект документів. Подано звіт, який оформлений згідно з чинними вимогами. Здобувач здатен попереджувати помилкові дії, вибирати чи створювати оптимальні та ефективні дії, самостійно знаходити і усувати помилки.
80-89	B	4 (добре) зараховано	Здобувач виконав поставлені перед ним завдання. Знання про досліджувану підприємство та предмет дослідження достатньо хороші. Знання використовуються вільно. Наявні неістотні упущення у відповіді. Здобувач самостійно виправляє помилки й неточності з певною допомогою викладача. В достатній кількості представлені документи практики. Здобувач був присутній на усіх етапах практики. Самостійно використовує теорію у своїй діяльності. Здатний попереджувати помилкові дії, вибирати чи створювати оптимальні та ефективні дії, самостійно знаходити і усувати помилки.
70-79	C	4 (добре) зараховано	Здобувач виконав поставлені перед ним завдання. Знання про досліджувану установу достатні. Знання використовуються вільно. Наявні неістотні упущення у відповіді. Здобувач самостійно виправляє помилки й неточності з певною допомогою викладача. В достатній кількості представлені документи практики. Здатний попереджувати помилкові дії, вибирати чи створювати оптимальні та ефективні дії, самостійно знаходити і усувати помилки.
60-69	D	3 (задовільно) зараховано	Здобувач виконав поставлені перед ним завдання. Знання посередні. У відповіді наявна значна кількість помилок, при неповному висвітленні питання, нечіткому поясненні. Відповідь нелогічна, непослідовна, представлено недостатній обсяг опрацьованих фондів документів

			або звіт оформлено без дотримання існуючих норм та правил. Здобувач здатний попереджувати помилкові дії.
50-59	E	3 (задовільно) зараховано	Здобувач виконав поставлені перед ним завдання. Знання посередні. При відповідях простежується велика кількість помилок, та нечітке пояснення. Відповідь нелогічна, непослідовна, представлено недостатній обсяг опрацьованих фондових документів або звіт оформлено без дотримання існуючих норм та правил.
35-49	FX	2 (незадовільно) з можливістю повторного складання не зараховано	Здобувач не виконав більшість завдань, не може пояснити основних понять, категорій. Відсутнє розуміння основних понять, уникнення захисту матеріалів практики або повна невідповідність суті відповіді студента змістові поставленого запитання.
1-34	F	2 (незадовільно) з обов'язковим самостійним опрацюванням освітнього компоненту до перескладання	Здобувач не виконав поставлених перед ним завдання, знання не продемонстровані.

ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИК В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

При впровадженні дистанційного навчання, запровадженим відповідним наказом ректора по Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича, виробнича практика відбувається дистанційно, відповідно проекту про технологію електронного навчання в Чернівецькому національному університеті та додатку до «Положення про організацію освітнього процесу у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича» у частині проведення поточного, семестрового контролю та атестації здобувачів фахової передвищої та вищої освіти із застосуванням дистанційних технологій навчання» (<https://drive.google.com/file/d/1ChIo3Qnw3jsPcFZsbS-7gGv4m3hJ6HbA/view>).

Проходження практики в умовах дистанційного навчання здійснюється відповідно до мети та завдань практики і реалізується відповідно до етапів проходження практики

Дистанційна комунікація здійснюється через засоби зв'язку: електронну пошту, месенджери (Viber,), відеоконференції (Google Meet), форуми, чати тощо. Під час проходження практики дистанційно студент зобов'язаний виходити в он-лайн зв'язок відповідно до запланованих відео конференцій керівником практики (лінк на відео конференцію надходить на електронну корпоративну пошту) та виконувати в повному обсязі завдання передбачені основними етапами практики.

За 1-2 дні до захисту практики, студент має надіслати для перевірки в електронному форматі звіт про проходження практики (який потім

роздруковується і зберігається на кафедрі) для перевірки керівнику.

Захист практики відбувається на підсумковій відеоконференції (Google Meet). Для доповіді надається до 10-ти хвилин, після доповіді студент відповідає на питання, що стосуються проходження практики